

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ НЫЗАМЫ

ГИРЕЎ ХАҚҚЫНДА

(жаңа редакция)

Бул редакция 10.09.1998-ж. 384/I-санлы ҚР Нызамы менен тастыйықланған

Усы Нызамға төмендегилерге муўапық өзгерислер киргизилген

09.10.2004-ж. 293/II-санлы ҚР Нызамы

26.12.2007-ж. 180/III-санлы ҚР Нызамы

I. Улыўма режелер

1-статья. Гиреў түсиниги

Бир адамның басқа адамға мүлкин ямаса оған болған хуқықын миннетлемелерди тэмийинлеў бойынша бериўи гиреў болып табылады.

Гиреўге бола қарыздар (гиреўге қойыўшы) гиреў менен тэмийинленген миннетлемени ямаса тийислисинше орынламаған жағдайда кредитор (гиреўге алыўшы) бул миннетлеме бойынша гиреўге қойыўшы тәрeпинен гиреўге қойылған мүлктиң қунынан басқа кредиторларға қарағанда артықмашлық берилген түрде қанаатландырыўға ҳақылы болады, нызамда белгилеп қойылған жағдайлар буған кирмейди.

Нызам бойынша ҳақыйқый болған ҳәр қандай миннетлемениң: заем, банк кредити, ижара, сатып алыў - сатыў, жүклерди тасыў ҳәм хуқықтың ҳәр қандай субъектлери (физикалық ҳәм юридикалық тәрeплер, мәмлекет) арасындағы басқа миннетлемелердиң орынланыўы гиреў менен тэмийинлениўи мүмкин. Миннетлеме ақша бирликлеринде (миллий валютада ямаса сырт ел валютасында) көрсетилген болыўы тийис.

2-статья. Гиреў ҳаққында нызам актлери

Гиреўге байланыслы қатнасықлар усы Нызам ҳәм басқа да нызам актлери менен тәртиплестириледи.

Усы Нызамның қағыйдалары, егер «Ипотека ҳаққында»ғы Өзбекстан Республикасы Нызамында басқаша тәртип белгиленбеген болса, ипотека менен байланыслы қатнасықларға қолланылады.

Егер Өзбекстан Республикасының халық аралық шәртнамасында Өзбекстан Республикасының гиреў ҳаққындағы нызам актлериндегиден басқа қәделер белгиленген болса, онда халық аралық шәртнаманың қәделери қолланылады.

3-статья. Гиреўдиң пайда болыў тийкарлары

Гиреў шәртнамаға ямаса нызамға бола пайда болады.

Гиреўдің пайда болыўын нәзерде тутатуғын нызам актинде қандай миннетлемеге бола ҳәм атап айтқанда қандай мүлк гиреўде турған деп танылыўы тийислиги көрсетилген болыўы керек.

4-статья. Гиреўдің түрлери

Гиреў - закалат, ипотека, сондай-ақ хуқық гиреўи түринде ҳәрекет етиўи мүмкин.

5-статья. Гиреў нәрсеси

Хәр қандай мүлк, соның ишинде затлар ҳәм мүлклик хуқықлар (талаплар) гиреў нәрсеси болыўы мүмкин, айланыстан шығарылған мүлк, кредитордың жеке өзи менен үзликсиз байланыслы болған талаплар, атап айтқанда өмирге ямаса ден саўлыққа келтирилген зыянды өтеў ҳаққындағы талаплар, алиментлер ҳаққында талаплар ҳәм де басқа адамға берилиўи нызам менен қадаған басқа да талаплар буған кирмейди. Гиреў ҳаққында шәртнамада, нызам тийкарында пайда болатуғын гиреўге байланыслы болса нызамда гиреўге қойыўшы келешекте қолға киргизетуғын затлар ҳәм мүлклик хуқықлар гиреўи нәзерде тутылыўы мүмкин.

Егер шәртнамада ямаса нызам актлеринде басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, мүлке байланыслы гиреў хуқықы мүлке тийисли нәрселерди ҳәм оның ажыралмас нәтийжелерин өз ишине алады. Гиреўге қойылған мүлкти пайдаланыў нәтийжесинде алынған жемис, өним ҳәм дәрәматларға байланыслы гиреў хуқықы шәртнамада нәзерде тутылған жағдайларда қолланылады. Тарийхий, мәдений ямаса басқаша әһмийетлиги себепли яки мәмлекетлик қәўипсизлик көз қарасынан гиреў қолланылыўы мүмкин болмаған объектлер дизими Қарақалпақстан Республикасы Ұәзирлер Кеңеси тәрәпинен белгиленеди.

Өндирип алыў қаратылыўы мүмкин болмаған пухаралардың айырым түрдеги мүлклерин гиреўге қойыў нызам актлеринде белгиленген тәртипте қадаған етилиўи ямаса шеклениўи мүмкин.

6-статья. Гиреў менен тәмийинленетуғын талаплар

Егер шәртнамада ямаса нызам хұжетлеринде басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреў талаптың ис жүзинде қанаатландырылыўы ўақтындағы көлемин тәмийинлейди, атап айтқанда процентлер, шәртти орынламағаны ушын жәрийма, орынлаўды кешиктирип жиберив нәтийжесинде келтирилген зәлелди өтеў төлемин, сондай-ақ гиреўге алыўшының гиреўге қойылған затты сақлаўға шығарған зәрүр шығынларын ҳәм өндириў бойынша шығынлардың төлениўин тәмийинлейди.

Гиреў келешекте пайда болыўы мүмкин талапларға байланыслыда, егер тәрәплер бундай талаплардың гиреў менен тәмийинлениў муғдары ҳаққында келискен жағдайда, белгилениўи мүмкин.

7-статья. Бир неше адамға бирликте тийисли болған мүлк ямаса хуқықлардың түрлери

Бирликте улыўма меншикте болған мүлк, тек барлық меншик ийелериниң жазба келисими менен ғана гиреўге берилиўи мүмкин.

Бир неше адамға бирликте тийисли болған хуқық тек оның барлық ийелериниң келисими менен гиреўге қойылыўы мүмкин.

Меншик ийесиниң үлеси қосылған улыўма меншиктеги өз үлесин гиреўге қойыў ушын басқа меншик ийелериниң келисими талап етилмейди.

8-статья. Гиреўге қойыўшы хәм гиреўге алыўшы

Юридикалық ямаса физикалық тәреплер гиреўге қойыўшы ямаса гиреўге алыўшы болыўлары мүмкин.

Қарыздардың өзи де, үшінши бир тәрепте гиреўге қойыўшы болыўы мүмкин.

Заттың ийеси затты гиреўге қойыўшы болыўы мүмкин, гиреўге қойылатуғын хуқықтың ийеси болған тәреп хуқықты гиреўге қойыўшы болыўы мүмкин. Егер нызамда ямаса шәртнамада басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, меншик ийесиниң келисимисиз затлық хуқықты гиреўге қойыўға жол қойылмайды.

Егер ийелигинен шығарылғанда басқа шахс ямаса уйымның келисими яки рухсатын алыў талап етилетуғын мүлк ипотека нәрсеси болса, бундай мүлк ипотекасы ушын да усундай келисим ямаса рухсат алыў шәрт.

Мәмлекетлик мүлк болған хәм ҳеш кимге хожалық жүргизиў хуқықында бекитилмеген көшпес мүлктиң гиреўи ҳаққындағы қарар Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети тәрепинен қабыл етиледі.

Мүлк толық хожалық жүргизиў хуқықы менен бекитилип қойылған кәрхана, усы мүлк ийесиниң ямаса ол ўәкиллик берген уйымның келисими менен тутас алғанда кәрхананың, мүлклик комплекслер сыпатында оның структуралық бирликлериниң хәм бөлимшелериниң, сондай-ақ айырым имаратлар хәм қурылыслардың гиреўин әмелге асырады.

Өзине бекитилип қойылған мүлкти тиккелей басқарыў хуқықына ийе мәкеме (шөлкем) өзине рухсат етилген хожалық жұмысынан түскен дәраматлар есабынан алынған затлар ямаса хуқықларды гиреўге бериўге ҳақылы болады. Меншик хуқықының соңынан басқа меншик ийесине өтиўи толық хожалық басқарыўындағы ямаса тиккелей басқарыўдағы мүлктиң гиреўине қатнасы болмайды. Ижарашы ижара шәртнамасында нәзерде тутылған жағдайларда ғана ижараға бериўшиниң келисимисиз өзиниң ижаралық хуқықларын гиреўге бериўге ҳақылы болады.

Басқа мәмлекетлердиң юридикалық хәм физикалық тәреплери, сондай-ақ пухаралыққа ийе емес адамлар, нызам хўжетлеринде басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреў бойынша қатнасықларда Қарақалпақстан

Республикасының юридикалық хәм физикалық тәреплери менен бирдей хуқықлардан пайдаланады хәм бирдей миннетлемелерге ийе болады.

9-статья. Гиреў хуқықының пайда болыўы

Гиреў хуқықы гиреў хәққында шәртнама дүзилген ўақыттан ямаса, егер шәртнама нотариаллық тастыйықланыўы шәрт болса - нотариаллық тастыйықланған ўақыттан, ал шәртнама дизимнен өткерилиўи шәрт болғанда - ол дизимнен өткерилген ўақыттан баслап пайда болады.

Егер шәртнамаға ямаса нызам хужжетлерине муўапық гиреў нәрсеси гиреўге алыўшыда турыўы тийис болса, гиреў хуқықы оған гиреў нәрсеси берилген ўақытта, егер гиреў нәрсеси шәртнама дүзилгенге дейин берилген болса, шәртнама дүзилген ўақытта пайда болады.

Гиреў нәрсеси болған мүлк нызамда белгиленген тийкарда хәм тәртипте мәжбүрий алып қойылған жағдайларда, егер оның орнына гиреўге қойыўшыға басқа мүлк берилген болса, гиреў хуқықы усы мүлке байланыслы қолланылады.

Мүлк қысқа мүддетли (алты айға дейин) кредитке сатылған жағдайда, гиреў хуқықы сатып алыўшы хәм мүлк саўдасының усы түрин әмелге асырыў өз жумыс шегине киретуғын сатыўшы арасында шәртнама дүзилген ўақыттан пайда болады.

10-статья. Гиреў хәққындағы шәртнаманың мазмуны

Гиреў хәққындағы шәртнамада тәреплердиң атамасы, мөкан жайы (жасайтуғын жери), гиреў түри, гиреў нәрсеси хәм оның баҳасы, мәниси, муғдары хәм гиреў менен тәмийинленетуғын миннетлемениң орынланыў мүддети, гиреўге қойылған мүлктиң дизими, тәреплердиң оларға байланыслы келисимге ерискен басқа да мағлыўматлар көрсетилиўи тийис. Онда сондай-ақ гиреўге қойылған мүлк тәреплердиң қайсысында екенлиги де көрсетилиўи керек.

Гиреў нәрсесин баҳалаў гиреўге қойыўшы менен гиреўге алыўшы ортасындағы келисимге муўапық яки баҳалаў жумысы хәққындағы нызам хужжетлери талапларына муўапық гиреў нәрсесин баҳалаўдан өткерийү арқалы әмелге асырылады.

11-статья. Гиреў хәққында шәртнаманың түри хәм оны дизимнен өткерийү

Гиреў хәққында шәртнама жазба түрде дүзилиўи тийис.

Ипотека хәққында шәртнама, сондай-ақ нотариаллық тастыйықланыўы керек болған шәртнамаға муўапық алынатуғын миннетлемелерди тәмийинлеў ушын көшпели мүлкти ямаса мүлке болған хуқықларды гиреўге қойыў хәққындағы шәртнама нотариаллық тастыйықланыўы тийис. Ипотека хәққындағы шәртнама тийисли мүлк хәққында дүзилетуғын келисимлерди дизимнен өткерийү ушын белгиленген тәртипте дизимнен өткерилиўи тийис.

Усы статьядағы қәделерди сақламаў, гиреў ҳаққындағы шәртнаманың ҳақыйқый емеслигине алып келеди.

12-статья. Гиреў нәрсесин қамсызландырыў

Егер нызамда ямаса шәртнамада басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреўге қойыўшы яки гиреўге алыўшы қойылған мүлк қайсысында екенлигине қарап:

1) гиреўге қойылған мүлк жойтылыўы ямаса зәлеллениў қәўпинен оның толық қуны бойынша, ал егер мүлктиң толық қуны гиреў менен тәмийинленген талаптың муғдарынан асып кетсе, талап муғдарынан кем болмаған суммаға гиреўге қойыўшы есабынан қамсызландырыўға;

2) гиреўге қойылған мүлктиң сақланыўын тәмийинлеў ушын, соның ишинде оны үшінши тәреплердиң қол қатыўлары ҳәм талапларынан қорғаў ушын зәрүр илажларды көриўге;

3) гиреўге қойылған мүлк жоғалыўы ямаса оның зәлеллениў қәўпи пайда болғанлығы ҳаққында екинши тәрепти дәрхал хабарландырыўға миннетли.

Шәртнама ямаса нызам актлери менен гиреўге қойыўшыға мәмлекетлик басқарыў уйымлары тәрепинен оның хожалық жумысын тоқтатып қоятуғын ямаса оған иркиниш ететуғын яки оған унамсыз тәсир жасайтуғын ҳәрекетлер ислениўи ҳәм ҳужжетлер қабыл етилиўи (мүлкти конфискациялаў, реквизиция етиў), сондай-ақ сапластырылыўы ямаса төлеў уқыбын жойтқан деп танылыўы жағдайларында қамсызландырыў миннетлемеси жүклениўи мүмкин.

Гиреўге қойылған мүлк қамсызландырылғанда, гиреў менен тәмийинленген миннетлеме суммасынан артық болмаған суммада қамсызландырыў төлемин алыўшы - гиреўге алыўшы болып табылады. Гиреўге қойыўшы қамсызландырыў төлеминиң қалған суммасын алады. Қамсызландырыў жағдайлары жүз бергенде, гиреўге алыўшы, өз талапларының қамсызландырыў төлеми суммасынан артықмашлық берилген түрде қанаатландырылыў ҳуқықына ийе болады.

13-статья. Гиреў нәрсесин алмастырыў ҳәм тиклеў

Гиреў нәрсесин алмастырыўға, егер нызамда ямаса шәртнамада басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреўге алыўшының келисими менен жол қойылады.

Егер гиреў нәрсеси набыт болған ямаса зәлелленген яки оған болған мүлк ҳуқықы ямаса хожалық жүргизиў ҳуқықы, нызамда белгиленген тийкарларда бийкар етилген болса, гиреўге қойыўшы ақылға муўапық мүддетте (даў пайда болған жағдайда болса, суд белгилеген мүддетте) гиреў нәрсесин тиклеўге яки шәртнамада басқаша тәртип белгиленген болмаса, оны теңдей басқа мүлк пенен алмастырыўға ҳақылы болады.

14-статья. Гиреў нәрсесиниң тосыннан набыт болыў қәўпи

Егер гиреў ҳаққындағы шәртнамада басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреўге қойыўшы гиреўге қойылған мүлктин тосыннан набыт болыўы ямаса тосыннан зәлеллениў қәўпин өз миннетине алады.

«Гиреўге алыўшы өзине тапсырылған гиреў нәрсеси толық ямаса бир бөлегинде набыт болғанлығы ямаса зыянсызланғанлығы ушын, егер Өзбекстан Республикасы Пуқаралық кодексиниң 333-статьясына муўапық жуўапкершиликтен азат етилиўи мүмкинлигин дәлийллей алмаса, жуўап бередиди.

Гиреўге алыўшы набыт болған гиреў нәрсеси ушын оның ҳақыйқый баҳасы муғдарында, гиреў нәрсеси зыянланғаны ушын болса, гиреў нәрсеси гиреўге алыўшыға тапсырылып атырғанда баҳаланған муғдарына қарай баҳасы қаншаға кемейген болса сонша сумма (ақша) муғдарында жуўап бередиди.

Егер гиреў нәрсеси зыянланыўы нәтийжесинде белгиленген мақсет бойынша пайдалана алмайтуғын дәрежеде өзгерген болса, гиреўге қойыўшы оннан бас тартыўға ҳәм оның набыт болғанлығы ушын ҳақы төлениўин талап етиўге ҳақылы, оның менен гиреўге алыўшы арасында набыт болған ямаса зыянланған мүлкти тиклеў ямаса алмастырыў ҳаққында жазба рәўиште келисим дүзилген ҳәм гиреўге алыўшы бул келисимниң шәртлерин тийисли дәрежеде орынлап атырған жағдайлар буған кирмейди.

Шәртнамада гиреўге алыўшының гиреў нәрсеси набыт болғанлығы ямаса зыянланғанлығы ақыбетинде гиреўге қойыўшыға келтирилген басқа зыянды да өтеў миннетлемеси нәзерде тутылыўы мүмкин.

Гиреў менен тәмийинленген миннетлеме бойынша қарыздар гиреўге қойыўшы гиреў нәрсеси набыт болғанлығы ямаса зыянланғанлығы ақыбетинде келтирилген зәлелди (зыянды) төлеў ҳаққында гиреўге алыўшыға қойған талапты гиреў менен тәмийинленген миннетлемелерди қаплаў ушын есапқа алыўға ҳақылы».

15-статья. Келеси гиреў

Гиреўде турған мүлкти гиреўге қойыўшы тәрәпинен басқа адамға (гиреўге алыўшыға) басқа талапларды тәмийинлеў ушын бериў келеси гиреў болып есапланады.

Егер гиреў ҳаққындағы алдыңғы шәртнамаларда келеси гиреў қадаған етилген болмаса, келеси гиреўге жол қойылады.

Келеси гиреўге алыўшының талабы бул мүлктин қунынан алдыңғы гиреўге алыўшылардың талапларынан кейин қанаатландырылады.

Гиреўге қойыўшы гиреўге алыўшылардың ҳәр бирине усы мүлктин барлық бар гиреўлери ҳаққында, сондай-ақ бул гиреўлер менен тәмийинленген миннетлемелердиң муғдары ҳаққында мәлим етиўге миннетли ҳәм бул миннетлемени орынламаў себепли гиреўге алыўшыларға келтирилген зәлел ушын жуўап бередиди.

16-статья. Гиреўге қойылған мүлкке болған хуқықлар басқа адамға өткенде гиреўдин сақланыўы

Гиреўге қойылған мүлкке болған меншиклик хуқықы ямаса оны хожалық жүргизиў хуқықы ҳақы алып ямаса ҳақы алмастан басқа адамға бериў нәтийжесинде яки ҳәр тәреплеме хуқықый мийрасхорлық нәтийжесинде гиреўге қойыўшыдан басқа адамға өткен жағдайда гиреў хуқықы өз күшинде қалады.

Егер гиреўге алыўшы менен келисимде басқа тәртип белгиленген болмаса, гиреўге қойыўшының хуқықый мийрасхоры гиреўге қойыўшының орнына өтеди ҳәм оның миннетлемелерин орынлайды.

Егер гиреўге қойыўшының гиреў нәрсеси болған мүлки хуқықын мийрасхорлық тәртибинде бир неше адамға өткен болса, хуқықый мийрасхорлардың (мүлкти алыўшылардың) ҳәр бири гиреў менен тәмийинленген миннетлемени орынлаўдың гиреўден келип шығатуғын ақыбетлерине усы мүлктин өзине өткен бөлегине сәйкес рәўиште жуўап береди. Егер гиреў нәрсеси бөлинбесе ямаса басқа тийкарлар бойынша хуқықый мийрасхорлардың улыўма меншиги болып қалса, олар бирге жуўап беретуғын гиреўге қойыўшыларға айланады.

17-статья. Гиреў ҳаққындағы шәртнама бойынша хуқықлардан басқа адам пайдасына бас тартыў

Гиреўге алыўшы талаптан басқа адам пайдасына бас тартыў жолы менен кредитордың хуқықларын басқа адамға бериў ҳаққындағы қәделерди сақлап, гиреў ҳаққындағы шәртнама бойынша өз хуқықларын нызам актлерине муўапық басқа адамға бериўге ҳақылы.

Гиреўге алыўшының гиреў ҳаққындағы шәртнама бойынша өз хуқықларынан басқа адам пайдасына бас тартыўы, егер гиреў менен тәмийинленген тийкарғы миннетлеме бойынша қарыздардан талап етиў хуқықынанда сол адам пайдасына бас тартылған болса, ҳақыйқый болады.

Егер басқа нәрсе дәлиленген болмаса, ипотека шәртнамасы бойынша хуқықлардан басқа адам пайдасына бас тартыў - ипотека менен тәмийинленген миннетлеме бойынша хуқықлардан басқа адам пайдасына бас тартыўды да аңлатады.

18-статья. Гиреў менен тәмийинленген миннетлеме бойынша қарызды басқа адамға өткериў

Гиреў менен тәмийинленген миннетлеме бойынша қарыз басқа адамға өткерилиўи менен, егер гиреўге қойыўшы кредиторға жаңа қарызлар ушын нызам актлерине муўапық жуўап бериўге келисим берген болмаса, гиреў тоқтатылады.

19-статья. Гиреўге алыўшының хуқықлары

Егер шәртнамада ямаса нызамда басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреўге алыўшы төмендегилерге ҳақылы:

гиреў менен тәмийинленген миннетлеме орынланбаған ямаса тийисли дәрежеде орынланбаған жағдайда, нызам актлеринде белгиленген тәртипте хәм шәртлерде өндириўди гиреў нәрсесине қаратыў;

гиреў ҳаққында шәртнама бойынша өз хуқықларын басқа адамға бериў;

гиреўге қойылған мүлк жоғалғаны хәм зыянланғаны ушын ол кимниң пайдасына қамсызландырылғанына қарамастан, егер жоғалыў хәм зыянланыў гиреўге алыўшы жуўап беретугын себеплер бойынша жүз берген болса, усы тийкарларда қамсызландырыў өтеўинен қанаатланыў;

мәмлекетлик басқарыў уйымлары ямаса орынлардағы мәмлекетлик хәкимият уйымларының гиреўге алыўшының хуқықлары бузылған хұжжетлердиң ҳақыйқый емес деп таныў ушын судта даўа қозғаў хәм хұжжетлер шығарыў нәтийжесинде келтирилген зәледиң өтелиўин тийисли уйымлардан талап етиў;

гиреўге қойыўшының гиреў нәрсесине меншиклик хуқықы усы Нызамға муўапық тоқтатылған жағдайда, өз талабын гиреўге қойыўшыға берилиўи тийис болған суммадан артықмашлық берилген түрде қанаатландырыў;

қарыздар гиреў менен тәмийинленген миннетлемениң бир бөлегин орынлаған жағдайда, гиреўдеги барлық мүлк ушын хуқықын сақлап қалыў;

нызам актлеринде нәзерде тутылған жағдайларда, гиреў менен тәмийинленген миннетлемениң мүддетинен бурын орынланыўын талап етиў ямаса өндириўди гиреў нәрсесине қаратыў;

гиреўге қойыўшы усы Нызамның 15-статьясында нәзерде тутылған миннетлемелерди орынламаўи ақыбетинде келтирилген зәледиң өтелиўин талап етиў.

Гиреў қойылғанда, гиреўге алыўшы усы статьяның биринши бөлиминде көрсетилген хуқықлардан тысқары төмендегилерге ҳақылы:

өзине берилген гиреў нәрсесинен шәртнамада нәзерде тутылған жағдайларда ғана, гиреўге қойыўшыға пайдаланыў ҳаққында турақлы түрде есап берип пайдаланыў;

затты миннетлеме толық орынланғанға дейин услап турыў;

гиреўдеги мүлкти өзгениң нызамсыз түрде ийелик етиўинен, соның ишинде гиреўге қойыўшының ийелик етиўинен талап етип алыў.

Гиреўдеги мүлкти гиреўге қойыўшыға қалдырған жағдайдағы гиреўде, ипотекада, усы стабяның биринши бөлиминде көрсетилген хуқықлардан тысқары, гиреўге алыўшы төмендегилерге ҳақылы:

гиреў нәрсесиниң хұжжетлер бойынша ис жүзинде барлығын, муғдарын, жағдайын хәм сақланыў шәртлерин тексерий;

усы Нызамның 12-статьясының биринши бөлиминде нәзерде тутылған миннетлемелердиң орынланыўын гиреўге қойыўшыдан талап етиў;

гиреўге қойылған мүлкке байланысly исленип атырған, оның жоғалыуы ямаса зыянланыуы қәўпин туўдырып атырған қол қатыулар тоқтатылыуын, олардың ким тәрeпинен исленип атырғанына қарамастан, талап етиуі;

гиреўге қойыушы гиреў нәресин қамсызландыруы бойынша миннетлемесин бузған жағдайда, гиреў нәресин өз есабынан, бирақ гиреўге қойыушының мәплерин гөзлеп, қамсызландыруы шығынларын оннан өндирип алыу менен қамсызландыруы.

Айланыстағы товарларды гиреўлегенде, усы статьяның биринши хәм үшінши бөлимлеринде көрсетилген хуқықлардан тысқары, гиреўге қойыушы гиреў шәртлерин бузған жағдайда, гиреўге алыушы бул шәртти бузыу жағдайы сапластырылғанша гиреўдеги товарларға өз белгилери хәм мөрлерин басыу арқалы айланыстағы товарлар менен операцияларды тоқтатып турууға хақылы.

Мүлклик хуқықлар гиреўинде усы статьяның биринши бөлимінде көрсетилген хуқықлардан тысқары гиреўге алыушы төмендегилерге хақылы:

гиреў менен тәмийинленген миннетлемени орынлау мүддети басланыуына қарамастан, егер гиреўге қойыушы усы Нызамда нәзерде тутылған миннетлемелерди бузған болса, гиреўдеги хуқықтың өзине өткерилиуин суд тәртибинде талап етиуі;

гиреўге қойылған хуқық хақында мәселе қаралатуғын суд исине үшінши тәрeп сыпатында қосылыуы;

усы Нызамда нәзерде тутылған миннетлемелерди гиреўге қойыушы бузған жағдайда, гиреўге қойылған хуқықты үшінши бир тәрepler бузыуынан қорғау ушын өз бетинше илажлар көриуі;

гиреўге қойыушы келеси гиреў хақындағы қәделерди бузған хәм ол усы Нызамда нәзерде тутылған миннетлемелерди орынламаған жағдайларда, гиреў менен тәмийинленген миннетлеме мүддетинен бурын орынланыуын талап етиуі;

егер оның талабы қанаатландырылмаса, өндириуди гиреў нәресине қаратыуы.

Гиреў нәресеси тәрeplerдің қайсы биринде (гиреўге алыушы да ямаса гиреўге қойыушы да) турғанлығына қарамастан, гиреўге алыушы усы Нызамның 26-статьясының төртинши бөлими, 28-статьясының бесинши бөлими хәм 29-статьясының биринши хәм екнши бөлимлеринде нәзерде тутылған хуқықлардан пайдаланады.

20-статья. Гиреўге алыушының миннетлемелери

Егер шәртнамада ямаса нызамда басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреўге алыушы:

усы Нызамның 12-статьясының биринши бөлимінде нәзерде тутылған миннетлемелерди орынлауға;

гиреў менен тәмийинленген миннетлеме орынланыуына байланысly гиреў тоқтатылған жағдайда яки миннетлемелер өзи тәрeпинен гиреўдеги мүлктің жоғалыуы ямаса зыянланыуы қәўпин туўдыратуғындай дәрежеде қопал бузылғанда,

гиреўге қойыўшының талап етиўи бойынша гиреўдеги мүлкти гиреўге қойыўшыға тоқтаўсыз түрде қайтарып бериўге;

өз айыбы болған жағдайда, гиреў нәрсеси толық ямаса оның бир бөлеги жоғалғаны ямаса зыянланғаны себепли келтирилген зәлелди гиреўге қойыўшыға усы Нызамның 34-статьясының екинши бөлимінде көрсетилген муғдарда өтеўге миннетли.

Шәртнамада нәзерде тутылған жағдайларда гиреўге алыўшы:

тийкарғы миннетлемени орынлаў мақсетинде ямаса гиреўге қойыўшының мәплерин гөзлеп, гиреў нәрсесинен нәтийжелер хәм дәрәматлар шығарып алыўға;

гиреўге қойыўшы есабынан гиреўге ийелик етиўге байланыслы салықлар хәм жыйынлар төлеўге миннетли.

Қарыздар гиреў менен тәмийинленген миннетлемени орынлаған жағдайда, гиреўге алыўшы гиреў ҳаққындағы шәртнаманы дизимге алыўды әмелге асырыўшы уйымға реестрге тийисли өзгерислерди киргизиў ушын зәрүр болған хұжжетлерди усыныўға миннетли. Гиреўге алыўшы көрсетилген талапты бузған жағдайда, гиреўге қойыўшы оннан бул миннетлемени орынламаў себепли өзине келтирилген зәлелди толық көлемде өтеўди талап етиўге ҳақылы.

21-статья. Гиреўге қойыўшының ҳуқықлары

Егер шәртнамада ямаса нызамда басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреўге қойыўшы төмендегилерге ҳақылы:

гиреў менен тәмийинленген миннетлемени усы Нызамда белгиленген тәртипте мүддетинен бурын орынлаў;

гиреўге алыўшының келисими менен гиреў нәрсесин алмастырыў;

усы Нызамның 13-статьясының екинши бөлимінде нәзерде тутылған жағдайларда гиреў нәрсесин ақылға муўапық мүддетте тиклеў хәм оны басқа тең баҳадағы мүлкке алмастырыў;

усы Нызамның 26-статьясына муўапық өндириў қаратылған гиреў нәрсеси сатылғанға ямаса гиреўге қойылған мүлклик ҳуқықлар иске асырылғанға дейин қәлеген ўақытта гиреў менен тәмийинленген миннетлемени ямаса оның орынланыўы кешиктирилген бөлегин орынлап, оларға өндириўди қаратыўды тоқтатыў;

гиреў менен тәмийинленген миннетлеме бойынша қарызды гиреўге алыўшының келисими менен басқа адамға өткериў;

усы Нызамның 12-статьясынң биринши бөлимінде көрсетилген миннетлемелер гиреўге алыўшы тәрәпинен қопал түрде бузылған жағдайда, гиреўдин мүддетинен бурын тоқтатылыўын талап етиў.

Гиреўге қойылғанда, усы статьяның биринши бөлимінде көрсетилген ҳуқықлардан тысқары, гиреўге қойыўшы төмендегилерге ҳақылы:

гиреў нәрсеси жоғалғанлығы ямаса зыянланғаны себепли келтирилген зәлелдин өтелиўин гиреўге алыўшыдан талап етиў;

гиреу нәрсеси жоғалғанлығы ямаса зыянланғаны себепли келтирилген зәлелди өтеу ҳаққында гиреуге алыушыға байланыслы талаптарды гиреу менен тәмийинленген миннетлемени өтеу есабына өткеріу.

Гиреудеги мүлкти гиреуге қойыушыға қалдырған жағдайдағы гиреуде, ипотекада, усы статьяның биринши бөлиминде көрсетилген ҳуқықлардан тысқары, гиреуге қойыушы төмендегилерге ҳақылы:

гиреу нәрсесинен белгиленген мақсетке муўапық пайдаланыу, соның ишинде оннан нәтийже ҳәм дәрәматлар алыу;

гиреуге алыушының келисими менен гиреу нәрсесин басқа адамға беріу, оны ижараға ямаса бийпул пайдаланыу ушын басқа адамға тапсырыу яки басқаша түрде жумсау.

Гиреуге қойыушының гиреуге қойылған мүлкти үэсият етип қалдыруу ҳуқықын шеклейтуғын келисим ҳақыйқый емес.

Айланыстағы товарлар гиреуинде усы статьяның биринши ҳәм үшінши бөлимлеринде көрсетилген ҳуқықлардан тысқары, гиреуге қойыушы товардың улыўма қуны гиреу ҳаққындағы шәртнамада көрсетилгенинен кемеймеуи шәрти менен гиреуге қойылған товардың қурамы ҳәм ҳақыйқый түрин өзгертиуге ҳақылы. Мүклик ҳуқықлар гиреуинде гиреуге қойыушы усы статьяның биринши бөлиминде көрсетилген ҳуқықлардан пайдаланады.

22-статья. Гиреуге қойыушының миннетлемелери

Егер шәртнамада ямаса нызамда басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреуге қойыушы:

хәр бир келеси гиреуге алыушыға гиреуге қойылған мүлктин барлық бар болған гиреулері ҳаққындағы мағлыұматларды мәлим етиуге;

гиреуге алыушыда гиреу менен тәмийинленген миннетлемениң мүддетинен бурын орынланыуын талап етиу ҳәм өндириуди гиреудеги мүлке қаратыу ҳуқықы пайда болғанда гиреуге алыушының талаптарын қанаатландыруға миннетли. Мүлк гиреуге қойыушыда қалдырылған жағдайдағы гиреуде, ипотекада усы статьяның биринши бөлиминде көрсетилген миннетлемелерден тысқары, гиреуге қойыушы усы Нызамның 12-статьясының биринши бөлиминде нәзерде тутылған талаптарды орынлауға миннетли.

Айланыстағы товарлар гиреуинде усы статьяның биринши ҳәм екінши бөлимлеринде көрсетилген миннетлемелерден тысқары, гиреуге қойыушы гиреудеги товар бойынша операциялардың өз алдына есабын жүргизиуге ҳақылы.

Мүклик ҳуқықлар гиреуинде усы статьяның биринши бөлиминде көрсетилген миннетлемелерден тысқары, гиреуге қойыушы:

гиреуге қойылған ҳуқықтың ҳақыйқыйлығын тәмийинлеу ушын зәрүр болған ҳәрекетлерди ислеуге;

гиреуге қойылған ҳуқықтың тоқтатылыуына ямаса оның қунының азайыуына себеп болыушы ҳәрекетлерди ислеуге;

гиреўге қойылған хуқықты үшінши адамлар тәрeпинен болатуғын қол қатыўлар хәм талаплардан қорғаў ушын зәрүр болған илажларды көриўге;

гиреўге қойыўшыға гиреўге қойылған хуқықта болған өзгерислер ҳаққындағы, оның үшінши адамлар тәрeпинен бузылғаны ҳаққындағы мағлыўматларды мәлим етиўге;

өз қарызларын хуқықлар гиреўи болғанлығы ҳаққында хабардар етиўге миннетли.

Егер гиреўге алыўшы менен келисимде басқаша тәртип белгиленбеген болса, усы статьяның төртинши бөлиминде нәзерде тутылған қәделер гиреўге қойыўшының хуқықый мийрасхорлығына гиреўге қойылған хуқықларға байланыслы қолланылады.

23-статья. Кредитор талапларының үшінши адам тәрeпинен қанаатландырыўының ақыбетлери

Кредитор талапларын толық көлемде қанаатландырған үшінши адамға талап етиў хуқықын тәмийинлеген гиреў өтеди.

24-статья. Депозитке өткерий жолы менен гиреў ҳаққындағы шәртнаманы тоқтатыў

Гиреўге алыўшы гиреў менен тәмийинленген ақша миннетлемесин орынлаўды қабыл етиўден бас тартқанда тийисли сумма нотариаллық мәкеме ямаса банк депозитине өткериледи. Егер депозитке өткерилген сумма қарызды толық жапса, гиреў ҳаққындағы шәртнама өз күшин жойтады.

25-статья. Үшінши адамның (мүклик кепилдиң) гиреўи менен тәмийинленген миннетлемениң қарыздар тәрeпинен орынланбаўының ақыбетлери

Қарыздар тәрeпинен кредитор алдындағы миннетлеме орынланбаған жағдайда, қарыздардың миннетлемесин тәмийинлеўге гиреў берген үшінши адам (мүклик кепил) өндирийдиң гиреўге қойылған нәрсеге қаратылыўынан сақланыў мақсетинде бул миннетлемени орынлаўға ҳақылы.

Өндирий гиреў нәрсесине оны иске асырыў жолы менен қаратылған жағдайда, мүклик кепил қарыздардан оның қунын хәм көрилген зәлелди өтеўди талап етиўи мүмкин.

26-статья. Өндирийдиң гиреў нәрсесине қаратылыўы

Гиреўге алыўшының (кредитордың) талапларын қанаатландырыў ушын өндирийди қарыздар гиреў менен тәмийинлеген миннетлемени өзи жуўапкер болған жағдайларда орынламағанда ямаса тийисли дәрежеде орынламағанда гиреўге қойылған мүлкке қаратыў мүмкин.

Юридикалық тәрәп - гиреўге қойыўшы қайта шөлкемлестирилген ямаса сапластырылған жағдайда, гиреўге алыўшы гиреў менен тәмийинленген миннетлемени орынлаў мүддети басланыўына қарамастан, өндириўди гиреўдеги мүлке қаратыўға ҳақылы.

Егер гиреў менен тәмийинленген миннетлемениң қарыздар тәрәпинен бузылыўы жүдә арзымас болса ҳәм усыған байланыслы гиреўге алыўшы талапларының муғдары гиреўге қойылған мүлктиң қунына анық сәйкес келмесе, өндириўди гиреўге қойылған мүлке қаратыўдан бас тартыўға ҳақылы.

Егер шәртнамада ямаса нызамларда басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, қарыздар гиреў менен тәмийинленген миннетлемениң бир бөлегин орынлаған жағдайда, гиреў алыўшы гиреўге қойылған барлық мүлке болған ҳуқықты сақлап қалады.

Егер бир неше затлар ямаса ҳуқықлар гиреў нәрсеси болса, гиреўге алыўшы өз қәлеўи бойынша усы барлық мүлк есабынан ямаса затлар (ҳуқықлар) дан бириниң есабынан талабын қанаатландырыў мүмкин, бунда ол соңынан да гиреў нәрсесин қурайтуғын басқа затлар (ҳуқықлар) есабынан талабын қанаатландырыў мүмкиншилигин сақлап қалады.

27-статья. Өндириўди гиреўге қойылған мүлке қаратыў тәртиби

Гиреўге алыўшының (кредитордың) талаплары гиреўге қойылған көшпес мүлк қунынан судтың шешимине муўапық қанаатландырылады.

Гиреўге алыўшының талабын гиреўге қойылған көшпес мүлк есабынан судқа мүрәжәт етпестен қанаатландырыўға, егер бул гиреў ҳаққындағы шәртнамада нәзерде тутылған болса ямаса өндириўди гиреў нәрсесине қаратыў ушын тийкар пайда болғанынан кейин гиреўге алыўшының гиреўге қойыўшы менен дүзилген, нотариал тәртипте тастыйықланған келисими тийкарында жол қойылады. Усы келисим арқалы ҳуқықлары бузылған шахстың даўасына муўапық бундай келисим суд тәрәпинен ҳақыйқый емес деп табылыўы мүмкин.

Егер гиреўге қойыўшының гиреўге алыўшы менен келисиминде басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреўге алыўшының талаплары гиреўге қойылған көшпели мүлк есабынан суд шешимине муўапық қанаатландырылады. Егер нызамда басқаша тәртип белгилеп қойылған болмаса, өндириў гиреўге алыўшыға тапсырылған гиреў нәрсесине гиреў ҳаққындағы шәртнамада белгиленген тәртипте қаратылыўы мүмкин.

Өндириў гиреў нәрсесине төмендеги жағдайларда тек судтың шешимине муўапық қаратылыўы мүмкин:

1) гиреў ҳаққында шәртнама дүзиў ушын басқа адам ямаса уйымның келисими яки рухсаты талап етилгенде;

2) гиреў нәрсеси жәмийет ушын тарийхый, көркем ямаса басқа мәдений әҳмийетке ийе мүлк болса;

3) гиреўге қойыўшы жоқ болса хәм оның болып атырған жерин анықлаў мүмкин болмаса.

28-статья. Гиреўге қойылған мүлкти сатыў

Усы Нызамның 26-статьясына муўапық өндириў қаратылған гиреўдеги мүлкти сатыў нызам актлеринде белгиленген тәртипте „ким зыят“ саўдасында сатыў арқалы әмелге асырылады.

Гиреўге қойыўшының өтиниши бойынша, суд өндириўди гиреўге қойылған мүлкке қаратыў ҳаққындағы шешимде оны „ким зыят“ саўдасында сатыўды бир жылға дейин мүддетте кейинге қалдырыўға ҳақылы. Кейинге қалдырыў усы мүлкти гиреўге қойыў менен тәмийинленген миннетлеме бойынша тәреплердиң ҳуқық хәм миннетлемелерине тәсир етпейди хәм қарыздарды кредитордың кейинге қалдырыў дәўири даўамында көбейген зәлеллерин өтеўден хәм шәртли орынламағаны ушын төлейтуғын жәриймадан азат етпейди.

Гиреўге қойылған мүлктиң „ким зыят“ саўдасы басланатуғын ўақыттағы басланғыш сатыў баҳасы өндириў суд тәртибинде мүлкке қаратылған жағдайларда суд шешими менен ямаса басқа жағдайларда гиреўге алыўшының гиреўге қойыўшы менен келисими нәтийжесинде белгиленеди.

Гиреўге қойылған мүлк „ким зыят“ саўдасында ең жоқары баҳаны усынған адамға сатылады.

Егер гиреўге қойылған мүлкти сатыўдан түскен сумма гиреўге алыўшының талабын өтеў ушын жеткиликсиз болса, ол, егер нызамда ямаса шәртнамада басқаша көрсетпе болмаса, жетпей турған сумманы гиреўге тийкарланған артықмашлықтан пайдаланбастан қарыздардың басқа мүлкинен алыў ҳуқықына ийе болады.

Егер гиреўге қойылған мүлкти сатыўдан түскен сумма гиреўге алыўшының гиреў менен тәмийинленген талабынан асып кетсе, айырмасы гиреўге қойыўшыға қайтарып бериледи.

29-статья. Әмелге аспаған „ким зыят“ саўдасының ақыбетлери.

„Ким зыят“ саўдасы әмелге аспаған деп жәрияланғанда, гиреўге алыўшы гиреўге қойыўшы менен келисип, гиреўге қойылған мүлкти сатып алыўға хәм сатып алыў баҳасын гиреў менен тәмийинленген өз талаплары есабына өткерийге ҳақылы. Бундай келисиўге байланыслы сатып алыў - сатыў шәртнамасының қәделери қолланылады.

Тәкирарланған „ким зыят“ саўдасы әмелге аспаған деп жәрияланғанда, гиреўге алыўшы гиреў нәрсесин тәкирарланған „ким зыят“ саўдасындағы басланғыш сатыў баҳасынан көп болғанда, проценти кемейтилген суммада баҳалап, өзинде алып қалыўға ҳақылы.

Егер гиреўге алыўшы гиреў нәрсесин өзине алып қалыў хуқықынан тәкирарланған „ким зыят“ саўдасы әмелге аспаған деп жәрияланған күннен баслап бир ай даўамында пайдаланбаса, гиреў шәртнамасы тоқтатылады.

30-статья. Гиреўге қойылған мүлклик хуқықларды иске асырыў

Мүлклик хуқықлар гиреўинде гиреў нәрсесин иске асырыў гиреўге қойыўшының гиреўге қойылған хуқықтан келип шығатуғын талапты гиреўге алыўшы пайдасына бериў арқалы әмелге асырылады. Гиреўге алыўшы өндириўди гиреў нәрсесине қаратыў хуқықы пайда болған ўақытта гиреўге қойылған хуқықтың суд тәртибинде өзине өткерилиўин талап етиў хуқықына ийе болады.

31-статья. Гиреў менен тәмийинленген миннетлемени мүддетинен бұрын орынлаў ҳәм өндириўди гиреўге қойылған мүлкке қаратыў

Гиреўге қойыўшы миннетлемени мүддетинен бұрын орынлаўға ҳақылы, ал гиреўге алыўшы болса, егер бул Нызам актлеринде ямаса шәртнамада нәзерде тутылған болса яки миннетлеме негизинен келип шығатуғын болса ямаса ис айланысы дәстүрлеринен яки басқа әдетте қойылатуғын талаптардан келип шықса, мүддетинен бұрын орынлаўды қабыл етиўге миннетли. Гиреўге алыўшы, нызамда нәзерде тутылған жағдайларда, гиреў менен тәмийинленген миннетлемениң мүддетинен бұрын орынланыўын талап етиўге ҳақылы.

32-статья. Гиреўдиң тоқтатылыўы

Гиреў төмендеги жағдайларда тоқтатылады:

гиреў менен тәмийинленген миннетлеме тоқтатылғанда;

гиреўге алыўшы усы Нызамның 12-статьясының биринши бөлимінде көрсетилген миннетлемелерди қопал түрде бузған жағдайда, гиреўге қойыўшының талабы менен;

гиреўге қойылған зат набыт болғанда ямаса гиреўге қойылған хуқық тоқтатылғанда, егер гиреўге қойыўшы усы Нызамның 13-статьясының екінши бөлимінде нәзерде тутылған хуқықтан пайдаланбаған болса;

гиреўге қойылған мүлк „ким зыят“ саўдасында сатылған жағдайда, сондай-ақ усы Нызамның 29-статьясында нәзерде тутылған тийкарлар бойынша оны сатыў мүмкин болмаған жағдайда;

гиреў нәрсеси болған мүлк гиреўге қойыўшыдан нызамда белгиленген тәртипте алып қойылған жағдайда;

егер гиреўге қойыўшы кредиторға жаңа қарызлар ушын жуўап бериўге келисим бермеген болса, гиреў менен тәмийинленген миннетлеме бойынша қарыз басқа адамға өткерилген жағдайда;

дауа мүддеті өткенлігі себепті гиреу менен тәмийинленген миннетлеме бойынша өз талаптарын қанаатландыруу кредитор үшін мүмкін болмай қалған жағдайда;

гиреу нәрсесін қурайтуғын хуқықтың хәрекет етиу мүддеті питкен жағдайда;

нызам актлерінде нәзерде тутылған басқа да жағдайларда.

II. Гиреуге қойылған мүлкти гиреуге алыушыға берип қойылатуғын гиреу (закалат)

33-статья. Закалат түсиниги

Гиреуге қойылған мүлкти гиреуге қойыушыдан гиреуге алыушының ықтыярына берилетуғын гиреу - закалат деп танылады.

34-статья. Гиреуге алыушының гиреуге қойылған мүлки жоғалғаны ямаса зыянланғаны үшін жууапкерлиги

Гиреуге алыушы, егер нызам актлерине мууапық жууапкершиликтен азат етилиуге мүмкиншилигин дәлиллей алмаса, өзине берип қойылған гиреу нәрсесиниң толық ямаса бир бөлегиниң жоғалғаны ямаса зыянланғаны үшін жууап береді.

Гиреу нәрсеси гиреуге алыушыға тапсыруу уақтында қанша суммаға бақаланған болыуына қарамастан, гиреуге алыушы гиреу нәрсеси жоғалғанлығы үшін оның ҳақыйқый қуны муғдарында оған зыян келтирилгени үшін болса - бул қун қанша суммаға кемейген болса, сонша сумма муғдарында жууап береді.

Егер гиреу нәрсеси зыянланыу нәтийжесинде оннан тиккелей өз уазыйпасы бойынша пайдаланыу мүмкин болмайтұғын дәрежеде өзгерген болса, гиреуге қойыушы оннан бас тартыуға ҳәм оның истен шыққанын өтеуди талап етиуге ҳақылы.

Шәртнамада гиреуге алыушының гиреу нәрсеси жоғалғаны ямаса зыянланғанына байланыслы келтирилген басқа зәлеллерди де гиреуге қойыушыға өтеу миннетлемеси нәзерде тутылыуы мүмкин.

35-статья. Затлардың ломбардта гиреуге қойылыуы

Пухаралардан жеке тутыныу мақсетиндеги көшпели мүлкти қысқа мүддетли кредитлерди тәмийинлеу үшін гиреуге қабыл етиу қәнийгелестирилген шөлкемлер - лицензияға ийе ломбардлар тәрепинен исбилерменлик жұмыс сыпатында әмелге асырылыуы мүмкин.

Ломбардта затларды гиреуге қойыу ҳаққындағы шәртнама ломбард тәрепинен гиреу билетин беріу жолы менен рәсмийлестириледі.

Гиреуге қойылатуғын затлар ломбардқа тапсырылады.

Ломбард гиреуге қабыл еткен затларды гиреуге қабыл етиу уақтында соған уқсас ҳәм сондай сападағы затлардың нырқларына сәйкес бақадағы толық

суммасында өз есабынан гиреўге қойыўшы пайдасына қамсызландырыўға миннетли.

Ломбард затлардың жоғалғаны ямаса зыянланғаны жеңип болмас күш ақыбетинде жүз бергенин дәлиллей алмаса, гиреўге қойылған затлардың жоғалғаны ямаса зыянланғанлығы ушын жуўапкер болады.

Ломбардта затлар гиреўи менен тәмийинленген кредит суммасы белгиленген мүддетте қайтарып берилмеген жағдайда, ломбард нотариустың орынлаў жазыўы тийкарында жеңиллик берилген бир ай мүддет өткеннен кейин, гиреўге қойылған мүлкти сатыў ушын белгилеп қойылған тәртипте бул мүлкти сатыўға ҳақылы. Буннан кейин гиреўге қойылған мүлкти сатыўдан түскен сумма талаптарды толық қанаатландырыў ушын жеткиликли болмаса да ломбардтың гиреўге қойыўшыға (қарыздарға) талаптары тоқтатылады. Егер қарыз хәм басқа шығынлар төленгеннен кейин түсим суммасының қалдығы қалса, ол гиреўге қойыўшыға қайтарылады.

Ломбардлар тәрәпинен пухараларға олардың затларын гиреўге алып кредит бериў қәделери нызам актлери менен белгиленеди.

Ломбардта затларды гиреўге қойыў ҳаққындағы шәртнаманың гиреўге қойыўшының ҳуқықларын усы Нызам ямаса басқа нызамлар менен оған берилген ҳуқықларға қарағанда шеклеп қоятуғын шәртлери өз-өзинен ҳақыйқый емес.

III. Гиреўге қойылған мүлк гиреўге қойыўшыда қалдырылатуғын гиреў.

Айланыстағы товарлардың гиреў нәрсеси

36-статья. Гиреўге қойылған мүлк гиреўге қойыўшыда қалдырылатуғын гиреў нәрсеси

Кәрханалар, имаратлар, қурылыслар, квартиралар, транспорт қураллары хәм усы Нызамның 5-статьясында белгиленген басқа да гиреў нәрселери гиреўге қойылған мүлк гиреўге қойыўшыда қалдырылатуғын гиреў нәрсеси болыўы мүмкин.

Бөлеклерге ажыралатуғын нәтийже, егер ол ажыралыў ўақтынан баслап үшінши адам ҳуқықларының объектине айланбаған жағдайда, усы статьяның биринши бөлимінде көрсетилген гиреў нәрсеси болыўы мүмкин.

Гиреў нәрсеси гиреў ҳаққында билдиретуғын белгилер қойылып, гиреўге қойыўшыда қалдырылыўы мүмкин (беккем гиреў).

Гиреўге қойыўшы тәрәпинен үшінши адамға ўақытша ийелик етиў ямаса пайдаланыўға берип қойылған гиреў нәрсеси гиреўге қойыўшыда қалдырылған болып есапланады.

37-статья. Ипотека 26-декабрь 2007-жылдағы 180/III-санлы Нызамы менен алып тасланған

38-статья. Ипотека нәрсеси 26-декабрь 2007-жылдағы 180/ІІІ-санлы
Нызамы менен алып тасланған

39-статья. Ипотека ҳаққындағы шәртнаманың түри ҳәм оны дизимге алыў
26-декабрь 2007-жылдағы 180/ІІІ-санлы Нызамы менен алып тасланған

40-статья. Имаратлар ҳәм қурылыслар ипотекасының өзгешеликлери 26-
декабрь 2007-жылдағы 180/ІІІ-санлы Нызамы менен алып тасланған

41-статья. Кәрханалар ямаса басқа да мүлклик комплекс ипотекасының
өзгешеликлери 26-декабрь 2007-жылдағы 180/ІІІ-санлы Нызамы менен алып
тасланған

42-статья. Айланыстағы товарлардың гиреў нәрсеси

Шийки зат, ярым таяр өнимлер, материаллар, товар запаслары,
комплектлеўши буйымлар, таяр өним айланыстағы товарлардың гиреў нәрсеси
болыўы мүмкин.

Айланыстағы товарлар гиреўинде гиреў нәрсеси гиреўде қойыўшыда қалады.

Гиреўге қойылған айланыстағы товарлар қуны төменлеўине, егер
шәртнамада басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, олардың гиреў менен
тәмийинленген миннетлемениң орынланған бөлегине сәйкес рәуиште жол
қойылады.

Гиреўге қойыўшы тәрәпинен ийелик етиўден шығарылған айланыстағы
товарлар қолға киргизиўшиниң мүлкине, хожалық жүргизиўине ямаса тиккелей
басқарыўына өткен ўақыттан баслап гиреў нәрсеси деп есапланбайды, гиреўге
қойыўшы қолға киргизген, гиреў ҳаққындағы шәртнамада көрсетилген товарлар
оларға қатнаслы гиреўге қойыўшының мүлк ҳуқықы пайда болғаннан баслап
гиреў нәрсесине айланады.

IV. Ҳуқықлар, баҳалы қағазлар гиреўи

43-статья. Ҳуқықлар гиреў нәрсеси сыпатында

Гиреўге қойыўшыға тийисли ийелик етиў ҳәм пайдаланыў ҳуқықлары,
соның ишинде ижарашының ҳуқықлары, миннетлемелеринен келип шығатуғын
басқа ҳуқықлар (талаплар) ҳәм басқа да мүлклик ҳуқықлар гиреў нәрсеси болыўы
мүмкин.

Кредитордың өзи менен тиккелей байланыслы талаплар, атап айтқанда
өмири ямаса денсаўлыққа келтирилген зәлелди қаплаў ҳаққындағы талаплар,
алиментлер ҳаққындағы ҳәм басқа тәрәп пайдасына ўаз кешиў, нызам менен
қадаған етилген басқа талаплар ҳуқық гиреўи нәрсеси болыўы мүмкин емес.

Жер участкасына болған хуқықларды, сондай-ақ басқа тәбийий ресурстарға болған хуқықларды гиреўге қойыўға нызам хўжетлеринде белгиленген шеклерде хэм шәртлерде жол қойылады.

Мўдетли хуқық оның хәрекет етиў мўдети питкенге шекем ғана гиреў нәрсеси болыўы мўмкин.

Гиреўге қойыўшы өз қарыздарын әмелге асырылған хуқықлар гиреўи хәққинда хабардарландырыўға миннетли. Егер шәртнамада басқаша қәделер белгиленбеген болса, гиреўге қойыўшыға қарыздар есапланыўшы адам гиреўге алыўшының миннетлемесин орынлаўы тийис.

44-статья. Қарыздардың гиреўге қойыўшы алдындағы миннетлерин орынлаўының ақыбетлери

Егер гиреўге қойыўшының қарыздары гиреў менен тәмийинленген миннетлеме гиреўге қойыўшы тәрәпинен орынланғанға шекем өз миннетлемесин орынласа, бунда гиреўге қойыўшы алған барлық нәрселер гиреў нәрсесине айланады, егер гиреў хәққиндағы шәртнамада басқаша тәртип белгиленбеген болса, гиреўге қойыўшы бул хәққинда гиреўге алыўшыны дәрхал хабардар етиўи тийис. Егер гиреў хәққиндағы шәртнамада басқаша тәртип белгиленбеген болса, гиреўге қойыўшы өз қарыздарынан миннетлемени орынлаў есабынан ақша суммаларын алыўда гиреўге алыўшының талабы бойынша гиреў менен тәмийинленген миннетлемени орынлаў есабынан тийисли ақша өткерийи тийис.

45-статья. Бахалы қағазлар гиреўи

Бахалы қағазлар гиреўи хәққиндағы шәртнама усы Нызамның 11-статьясында белгиленген тәртипте дүзиледи.

Бахалы қағазлар менен тастыйықланған мүклик хуқық гиреўинде бул бахалы қағаз, егер шәртнамада басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреўге алыўшыға ямаса сақлаў ушын нотариаллық кеңсеге депозитке тапсырылады.

Гиреў нәрсеси болып есапланатуғын бахалы қағазлардан келетуғын дәрәматлар, егер шәртнамада ямаса нызам актлеринде басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, гиреўге қойыўшыға тийисли болады.

Усы Нызамның 19-статьясының төртинши бөлими, 21-статьясының бесинши бөлими, 22-статьясының үшінши бөлими хэм 42-статьясы қәделери усы қағазларды көрсетиўшиге төленетуғын бахалы қағазлар гиреўине тийисли болады.

V. Гиреўде тәрәплер хуқықларының кепилликлери

46-статья. Гиреў хәққинда шәртнаманың өзгермелиги

Шәртнама дүзилгеннен кейин нызам хўжетлеринде гиреўге алыўшының хэм (яки) гиреўге қойыўшының жағдайын өзгертиўши нормалар белгиленген жағдайда, гиреў хәққинда бурын дүзилген шәртнаманың талаплары оның толық хәрекет етиў мўдетинде өз күшин сақлап қалады.

47-статья. Гиреўге алыўшының ҳәм гиреўге қойыўшының гиреўге қойылған мүлкке болған хуқықлары нызамда нәзерде тутылған тийкарлар бойынша бийкарланғанда, гиреўге алыўшының мәплери қорғаў

Егер гиреўге қойыўшының гиреў нәрсеси болып есапланатуғын мүлкке болған мүклик хуқықы мүлктиң мәмлекетлик зәрүрликлер ушын алып қойылыўы (сатып алыныўы), сатылыўы ямаса мәмлекет мүлкине айландырылыўы ақыбетинде нызамда белгиленген тийкарларда ҳәм тәртипте бийкарланса, гиреўге қойыўшыға басқа мүлк бериледи ямаса тийисли төлем төленеди. Бул жағдайда гиреў хуқықы орнына берилген мүлкке ямаса оның төлемине тийисли болады.

Усы статьяның биринши бөлимінде нәзерде тутылған қәделер мәмлекетлик уйымының гиреўге қойылған мүлкти ямаса хуқықларды тиккелей алып қойыўға қаратылған шешимине, соның ишинде гиреўге қойылған көшпес мүлк турған жер участкасын алып қойыў ҳаққындағы шешимге байланысly, гиреўге қойылған мүлкке мүклик хуқық бийкарланған ямаса гиреўге қойылған хуқықлар бийкарланған жағдайда қатнаслы болады. Гиреў нәрсеси болып есапланатуғын мүлк гиреўге қойыўшыдан ҳақыйқатында бул мүлктиң ийеси басқа адам екенлиги тийкарында ямаса жынаят ислеген яки басқа да тәртип бузғанлығы ушын нызамда белгиленген тәртипте алып қойылғанда, усы мүлкке тийисли гиреў бийкарланады.

48-статья. Гиреўге алыўшының гиреў нәрсесине болған өз хуқықларын қорғаў

Егер мәмлекетлик басқарыў уйымы яки жергиликли мәмлекетлик ҳәкимият уйымы нызам актлерине муўапық болмаған хўжжет шығарыўы нәтийжесинде гиреў нәрсесине ийелик етиў, оннан пайдаланыў ҳәм оған ийелик етиў бойынша гиреўге алыўшының хуқықлары бузылса, бундай хўжжет гиреўге алыўшының даўа арзасы бойынша суд тәрәпинен ҳақыйқый емес деп табылыўы мүмкин.

Усы статьяның биринши бөлимінде нәзерде тутылған хўжжетлерди шығарыў нәтийжесинде гиреўге алыўшыға келтирилген зәлел тийисли мәмлекетлик басқарыў уйымы ямаса жергиликли мәмлекетлик ҳәкимият уйымы тәрәпинен толық көлемде қапланыўы тийис.

Гиреўге қойылған мүлк өзінде турған яки турыўы шәрт болған гиреўге алыўшы оны басқаның нызамсыз ийелигинен, соның ишинде гиреўге қойыўшының ийелигинен талап етиў хуқықына ийе.

Шәртнама шәртлери бойынша өзине өткерилген гиреў нәрсесинен пайдаланыў хуқықы гиреўге алыўшыға берилген жағдайда, ол басқа адамлардың, соның ишинде гиреўге қойыўшыдағы өз хуқықының ҳәр қандай бузылыўын сапластырылыўын, бул бузылыўлар ийелик етиўден айырыўға байланысly болмаған болса да, талап етиўи мүмкин.

VI. Халық аралық айланыстағы гиреў

49-статья. Гиреў ҳаққындағы шәртнамаға тийисли қолланылатуғын ыызам хўжжетлери

Гиреў ҳаққындағы шәртнаманың түри, тәреллердиң хуқық хэм миннетлемелери, шәртнаманың орынланыўы хэм бийкарланыўы, шәртнаманы орынламаў ямаса тийисли дәрежеде орынламаўдың ақыбетинде, талаплардан басқаның пайдасына ўаз кеший хэм шешимди өткерий, егер ыызамда басқаша тәртип нәзерде тутылмаған болса, тәреллердиң келисийи бойынша таңланған мәмлекеттиң ыызам актлери менен тәртиплестириледи.

Гиреў ҳаққындағы шәртнамаға қолланылыўы тийис болған ыызам акти ҳаққында тәреллер арасында келисим болмаған жағдайда, гиреўге қойыўшы қайсы мәмлекетте шөлкемлестирилген болса, өз жасаў орнына ямаса тийкарғы жумыс орнына ийе болса, усы мәмлекеттиң ыызам актлери қолланылады.

Көшпес мүлк гиреўи гиреў ҳаққындағы шәртнамаға қолланылыўы тийис болған ыызам хўжжети ҳаққында тәреллер арасында келисим болмаған жағдайда, усы мүлк турған мәмлекеттиң ыызам хўжжетлери қолланылады.

Орынлаў усыллары хэм тәртиби, сондай-ақ тийисли дәрежеде орынланбаған жағдайда көрилиўи керек болған илажлар бойынша қолланылатуғын ыызам актлеринен тысқары шәртнама орынланып атырған мәмлекеттиң ыызам актлери де итибарға алынады.

50-статья. Гиреўге қойылған мүлкти Өзбекстан Республикасы аймағынан тысқарыда „ким зыят“ саўдасында сатыў

Гиреў ҳаққындағы сыртқы саўда шәртнамасында тәреллер гиреў ҳаққындағы шәртнаманы дүзийде яки кейин келисип алыў тийкарында гиреўге қойылған мүлкти Өзбекстан Республикасынан тысқарыда „ким зыят“ саўдасында сатыўды белгилеп қойыў хуқықына ийе.

Гиреўге қойылған мүлкти „ким зыят“ саўдасында сатыў тәртиби „ким зыят“ саўдасы қайсы мәмлекет аймағында өткерилетуғын болса, усы мәмлекеттиң ыызам актлери менен белгиленеди.

Өзбекстан Республикасында жайласқан гиреўге қойылған мүлк мәмлекеттен тысқарыда „ким зыят“ саўдасында сатылып атырғанда, Өзбекстан Республикасының бажыхана бойынша ыызам актлеринде нәзерде тутылған талаплар орынланыўы тийис.